

LES CREUS DE CALONGE

JAUME AYMAR I RAGOLTA

jaumeaymar@gmail.com

RESUM: En el 1700 aniversari de l'edict de Milà (313) aquest estudi explica el simbolisme de la creu en la vida quotidiana dels calongins al llarg de la història, en la toponímia, l'heràldica dels senyors del castell, les creus de la consagració, les de terme, la Veracreu, les processionals, el benefici i la imatge del Sant Crist Gros, la creu dels impropis i els Via Crucis. Es dona notícia de processons ja desaparegudes: la de la Santa Creu, la de Sant Marc i la de Sant Sebastià .

PARAULES CLAU: benefici, creu de terme, Pedró, processó, Sant Crist, Veracreu.

ABSTRACT: In recognition of the 1700th anniversary of the Milan edict of 313, this study explains the symbolism of the cross throughout history in the daily lives of people from Calonge: in toponymy; the heraldry of the lords of the castle; consecration crosses, boundary crosses; the Veracreu; processional crosses; the benefice and the image of Sant Crist Gros; regrets crosses and the Way of the Cross. It gives an account of processions which are nowadays not longer practised: those of Santa Creu, Sant Marc and Sant Sebastià.

KEY WORDS: benefice, boundary crosses, Pedró, procession, Sant Crist, Veracreu.

En aquest any 2013 s'escau el 1700 aniversari de l'edict de Milà o de l'emperador Constantí (313) que posava fi a la persecució dels cristians i es commemora també el centenari de les festes constantinianes que van exaltar especialment la Creu pretesament trobada per la seva mare, l'emperadriu Helena. En aquest context presentem un estudi de les creus de Calonge.

LA CREU EN LA VIDA QUOTIDIANA

En temps de cristiandat, la creu era molt present a la vida quotidiana. Les persones se senyaven sovint, feien el senyal de la creu en llescar el pa, en sortir de casa, en passar davant de l'església, beneïen la taula, clavaven creus de palma a les portes de les cases

i les masies, etc. Els clergues també sovint impartien benediccions als nuvis, a les mares que havien tingut un fill, passat el puerperi o quaranta dies després del part. Hom beneïa les campanes i els objectes dedicats al culte, les candeles o el pa per Sant Antoni. Encara avui es beneeixen els vehicles.

“Sant Marc, Santa Creu, santa Bàrbara no ens deixeu.” Aquesta invocació tan popular arreu de Catalunya es deia també a Calonge i quan es pronunciava anava acompanyada del senyal de la creu. Sant Marc era invocat a l'església de Fenals de Munt, coneguda com “l'església vella”¹ on fins al segle XVII es va fer una processó des de Calonge; així ja el 1630 trobem: *per anar a la Isglesia Vella dia de St. March ab professó, 7 sous*². El 1647: *de aportar ganfarons y creu y lo que falta per los gastos de la professó a la Isglesia vella lo dia de Sant March 11 sous*³. El 1634 s'hi afegeix: *A 7 de maig per la professó de la Isglesia vella donaren a cada sacerdot quatre sous y foren sinch los sacerdots, 1 lliura*. El 1659 es dona juntament amb aquesta la notícia d'una altra processó, la de Sant Sebastià: *al sacristà per les professons de Sant Sebastià y de la isglesia de Fenals 1 lliura i sis sous*⁴. Aquesta darrera processó es va mantenir el segle XVIII, però ja només per l'interior de la vila: *lo die de S. Marc se fa professó al matí, se canta la lletania, passa per lo carrer Major per davant de Sant Joan, per la Creu den Pressas, Rutlla y se acaba. Y luego se canta un ofici*⁵. A l'absis d'aquesta església de Fenals hi havia una petita imatge de l'evangelista⁶. També durant molts anys es va celebrar a Fenals d'Amunt un aplec el dia de Sant Marc, el 25 d'abril, que ha arribat fins a temps recents⁷. La devoció a la Santa Creu la desenvoluparem més endavant. Quant a Santa Bàrbara, era el nom d'una

1. No sabem si aquesta havia estat l'antiga església de Calonge quan el poble estava situat a la vall de Ruàs. De fet l'església de Sant Martí està documentada el 945 (MARQUÈS, J.M. (1993). *Cartoral dit de Carlemany*, Barcelona). L'actual església romànica de Santa Maria de Fenals, avui restaurada, és esmentada en un document de donació que es va haver de fer entre el 910 i el 947 (època del comte Sunyer i la seva esposa, Riquildis) cf. PUIG, E. “El mas del Monjo de Fenals”, *Revista del Baix Empordà*, 38.

2. APC. Llibre de l'Obra, 1617-1679.

3. APC. *Ibidem*.

4. APC. *Ibidem*.

5. APC. *Llibreta de las consuetuds, drets y obligacions y noticies pertanyents al Sacristà y Sacristia de Calonge feta per mi Francisco Camps Pbre y Sacristà que comenci serho a 1 Juny 1786*.

6. PRESAS i ALSINA, J. (1985). L'església de Santa Maria de Fenals d'Amunt, Calonge (treball inèdit).

7. CANER, P. (1923). *La Vall de Calonge*, Calonge, 28.

de les campanes del cloquer de Sant Martí que es va esquerdar el 1668 tocant la nit de Tots Sants i fou refeta al mes següent⁸. El 9 de maig de 1856, el canonge calongí Martí Oliver i Cruanyes obtingué les autèntiques de reliquiari de santa Bàrbara⁹.

PROCESSÓ DE LA SANTA CREU I BENEDICCIÓ DEL TERME

La benedicció del terme s'oficiava de molt antic des del Pedró el dia 3 de maig, festa de la Santa Creu o de la Creu de maig. Segons mossèn Josep Maria Marquès, “tenia com a finalitat principal conjurar el perill de les temibles pedregades, la imminència de les quals augmentava dins del període de maig a setembre (...) per una comunitat rural poques amenaces havien de preocupar tant com la de perdre en pocs moments la collita a causa de la tempesta i veure's condemnats a la fam durant un any”¹⁰. El capellà, revestit amb capa pluvial, beneïa des de la creu els quatre punts cardinals.

Diu la consuetud parroquial de Calonge que *lo die 3 de maig se fa la benedicció del terme pujant ab professó al Pedró y acabada se canta un ofici*¹¹. La processó posava solemnement en relació diverses creus del terme, talment com estacions d'un mateix recorregut. Segons Pere Caner, aquesta processó encara es feia al segle XX, sortia de l'església de Sant Martí, pujava pel carrer Major, Creu de Sant Martí, Pedró i Creu del Pedró. Després baixava cap al Convent dels Germans de la Salle on hi havia una altra creu, seguia per la Rutlla i tornava a l'església. A la tarda tocaven sardanes al volt de la Creu de Sant Martí. Després era corrent anar a fer la cargolada en alguna taverna de la vila¹².

LES CREUS PROCESSIONALS

Les creus que encaçalaven les processons solien ser precioses. Del 1452 és la llicència episcopal d'aplicar un llegat de 110 florins per

8. AYMAR, J. (1981). “L'Església parroquial de Sant Martí de Calonge”. *Estudis sobre temes del Baix Empordà*, 1 (1981), p. 26. Creiem que aquesta campana és la que va subsistir com a segona fins que fou destruïda amb les altres en el transcurs de la guerra civil (vers el 1938).

9. ADG. G-176-02385. Sobre aquest eclesiàstic, vegeu AYMAR, J. (2003). “Martí Oliver i Cruanyes, canonge de Vilabertran”. *Estudis del Baix Empordà*, 22 (2003), p. 179-192.

10. MARQUÈS i PLANAGUMÀ, Josep M. (2000). *Per les esglésies*. [Girona]: Diputació de Girona, 2000. 96 p. (Col·lecció Quaderns de la Revista de Girona, 88).

11. APC. Llibre de la Consuetud.

12. CANER, P. *Op. cit.*, 128-129.

Fig. 1. La creu processional de Calonge, avui desapareguda, portada per un escolà encapçala la processó de la Creu de Maig (el 3 de maig de 1921) en temps de la regència parroquial de mossèn Josep Esparch. La fotografia és presa en el moment que el seguici passava per la plaça de la Concòrdia, baixant del Pedró. Fotografia: Josep Forn.

fer una creu de plata a Calonge¹³. Podria ser la mateixa que torna a aparèixer en un inventari del 10 de gener de 1838¹⁴.

En el mateix inventari a què hem fet referència més amunt hom parla d'una *cruz processional plata dorada muy bien labrada 0.78 cm*. D'aquesta creu, avui destruïda, en queden testimonis fotogràfics que fan pensar en l'estil del segle XV. També es fa esment d'una *cruz con pie de bronce, moderna* que ha desaparegut i encara d'una *cruz de bronce sobre asta para entierros*.

Avui n'hi ha una de processional daurada, dels anys de la postguerra, i es conserva la senzilla creu de fusta amb pal que s'usava als enterraments.

CREUS DE TERME

La creu de terme és una creu monumental, dita també pedró o peiró¹⁵ perquè era habitualment de pedra (també n'hi havia de ferro o de fusta), que s'ubicava prop de l'entrada de poblacions o vora els camins. Acostuma a estar decorada amb temes de la crucifixió o heràldics i s'alça sobre un pedestal o base poligonal amb graons. De creus se'n poden trobar de diverses tipologies; més o menys treballades, més o menys altes, però totes elles estan plenes de simbolisme, d'història i cultura que s'ha anat conservant als pobles de generació en generació.

L'origen de les creus de terme és incert. Una versió apunta que delimitaven els termes de les poblacions com a fites o per tal d'esborrar la memòria d'un antic temple pagà¹⁶, o al costat d'un camí per tal de donar la benvinguda o acomiadar els viatgers o pelegrins.

Algunes creus apareixen lligades a un cognom, com les que esmentarem tot seguit, talment com si fossin veïnes d'una casa:

La creu d'en Castellar. La muntanya més propera a Calonge, a l'indret de ponent, un bell cim de les Gavarres (206 m) que forma part de l'*sky line* de la població, conserva el nom de la Creu tot i que antigament era anomenada la creu d'en Castellar¹⁷. L'indret era propici per a una torre de guaita que formaria part de la xarxa de

13. MARQUÈS, J.M. (1996). "Esglésies del Baix Empordà". *Estudis del Baix Empordà*, 15 (1996), p. 91.

14. AMC. *Libro de Acuerdo del Magnífico Ayuntamiento Constitucional de la Villa de Calonge para el año 1836-37-38-39-40-41* (n. 73).

15. En Peiró era el sobrenom o motiu d'un calongí.

16. BOFARULL, M., 61. *Origen dels noms geogràfics de Catalunya. Pobles, rius, muntanyes...*, Barcelona, Cossetània, 61.

17. El cognom Castellar es troba documentat a Calonge en el transcurs del segle XVIII (font: recerques fetes per Josep Cargol a l'APC).

Fig. 2. La creu d'en Blanc. Fotografia: A. Guillén.

la creu d'en Cata 3 lliures i 12 sous²⁰. Ignorem la seva ubicació precisa.

torres del terme, entre les quals s'enviaven senyals. Fora plausible pensar que havia estat coronada també per una creu propera a la torre i d'aquí el seu nom. En la vista més antiga i completa que conservem fins avui de Calonge (aquarel·la de F. Lloret, 1853¹⁸) ja no es veu cap creu ni edificació en aquesta muntanya. Una curiositat és que Emilio Castelar i Ripoll (Cadis, 1832 – San Pedro del Pinatar, Múrcia, 1899), president de la primera República, escriptor i abrandat orador, l'única vegada que va visitar Calonge la va elogiar: *¡Qué hermosa montaña!*¹⁹.

La creu d'en Blanc estava situada al carrer que encara duu el seu nom al Puigtavell. És una creu de ferro forjat que porta la data 1388 i que es conserva al museu parroquial.

La creu d'en Cata o Catà. Al Llibre de l'Obra trobem una partida de l'any 1674 *per fer adobar*

18. Vegeu AYMAR, J. "L'església parroquial...", 91.

19. *Patrici Clara. Biografia i recull de l'obra*. Calonge: Centre d'Estudis Calongins Colonico, 1999, p. 40.

20. APC. Llibre de l'Obra 1617-1679.

La creu d'en Presas que ja hem esmentat apareix citada a la consuetat: *lo die de Sant Marc se fa professó al matí, se canta la lletania, passa per lo carrer Major, per davant de Sant Joan, per la creu d'en Presas, Rutlla y se acaba. Y luego se canta un ofici*²¹.

De la creu de Sant Martí, sabem només que es trobava a l'entrada de l'actual carrer de la Creu²².

La creu del Col·legi dels Germans de la Salle suposem que hi va ser posada quan es va construir aquest edifici el 1894.

La creu del Pedró es trobava al final del carrer d'aquest nom en un indret que gaudeix de bona vista. Sabem que el 1636 s'adoba el pedró i se li posa una creu de ferro, la qual cosa fa pensar que anteriorment havia estat de pedra. Amb tota probabilitat aquesta creu va desaparèixer el 1936.

La creu d'en Sicars probablement es trobava en algun punt situat entre el mas Oliver de la Serra i Vila, potser a l'anomenat passeig d'Hivern, perquè se'n fa referència quan es descriu la processó del Dijous Sant:

*Lo die del Dijous Sant al vespre se fa professo (qual puja al pedro, baixa la costa den Oliver, torna per la creu den Sicars a Vila, etc.) y després hi ha sermó de passió*²³.

Avui Calonge han desaparegut del seu primitiu emplaçament totes les creus de terme. Només ens resta la creu d'en Blanc al Museu Parroquial. La toponímia és sovint l'única reminiscència d'aquelles antigues creus.

LA CREU EN L'HERÀLDICA DELS SENYORS FEUDALS

Els Cruïlles van ser els senyors del castell de Calonge des de principis del segle XIII fins a finals del segle XV. El cognom deriva del llatí *Crudilias* o *Crudiliis*, plural de la paraula *crucicula*, cruïlla, encreuament, lloc on s'entrecreuen dos camins²⁴. El senyal o escut dels Cruïlles té fons de gules sembrat amb creus d'argent. A les pintures murals del Palau Aguilar de Barcelona, es representa la conquesta de Mallorca per Jaume I, a la dreta del rei hi apareix Gilabert de Cruïlles, segon senyor de Calonge, amb casc amb la creu, emblema

21. APC. *Consueta*, fol. 18.

22. CANER, P. *Ibidem*, 128.

23. APC. *Consueta*, fol 17 v.

24. BOFARULL I TERRADES, Manuel (2002). *Origen dels noms geogràfics de Catalunya. Pobles, rius, muntanyes...* Valls: Cossetània, 2002, p. 61.

Fig. 3. Finestra cruciforme al campanar

de la família²⁵. També en un inventari del castell de Calonge, quan n'era propietari del castell Jaume de Setantí, ciutadà de Barcelona, s'hi descriu la cambra major, destinada de servir de dormitori dels senyors del castell. En concret es parla de tres cortines negres amb senyals de creus i “un consistori de la mateixa roba amb senyals de creus, que podria ésser el tron on s'assentava el senyor per exercir les seves funcions jurisdiccionals i rebre l'homenatge de fidelitat dels seus vassalls”²⁶.

LES CREUS DE LA CONSAGRACIÓ DEL TEMPLE

Quan el bisbe Andreu Bertran va consagrar l'església de Sant Martí el setembre de 1423, va fer ungir, com era costum, dotze llocs de les parets del temple, assenyalats amb unes creus llatines vermelles

25. AYMAR i RAGOLTA, Jaume [et al.] (2005). *Calonge i Sant Antoni*. [Girona]: Diputació de Girona, 2005, p. 22. (Col·lecció *Quaderns de la Revista de Girona*, 121)

26. VILAR, M. (1998). “Inventari del Castell de Calonge (1466)”. *Estudis del Baix Empordà*, 17 (1998), p. 82.

davant de les quals cremava un ciri²⁷. Dues d'aquestes creus encara són visibles sobre el mur granític de l'actual capella de Sant Isidre, probablement l'antic creuer de l'església romànica.

De l'antiga església romànica es conserva també una bonica finestra en forma de creu llatina en el mur de ponent, granític. Avui només és visible des del pis alt de la capella del Roser. Està fumada, probablement arran d'un incendi. Cal suposar que hi va haver també dins de l'església diverses representacions del Crist Crucificat, de les quals no en tenim notícia.

LA VERACREU

A l'església de Sant Martí de Calonge també hi havia una Veracreu, és a dir, una presumpta relíquia de la veritable creu de Jesucrist. Sabem que ja al segle XVI n'hi havia una perquè va sortir solemnement en processó per conjurar el misteriós fenomen que es va produir el dia primer de maig de l'any 1572 sobre el campanar de Sant Martí²⁸. Sempre que hi havia tempesta es podia fer un exorcisme, com queda ben palès al *Rituale ecclesiae et dioecesis gerundensis...* (Girona, 1851, 504-535), i aleshores s'usava aquesta preuada relíquia per tal de comunir o allunyar la tempesta. Sabem també que a l'església de Sant Martí hi havia hagut un comunidor, avui desaparegut, és a dir, un indret des del qual s'exorcitzaven les tempestes. Aquesta antiga Veracreu era, amb tota probabilitat, la mateixa que va desaparèixer en l'incendi de la sagristia el 7 d'abril de l'any 1847²⁹. Davant d'aquesta pèrdua tan significativa, uns anys després l'actiu canonge calongí mossèn Martí Oliver en degué aconseguir una altra perquè sabem que obtingué dues vegades llicència del bisbe de Girona per venerar "les relíquies de la Veracreu", una el 9 de maig de 1856³⁰ i una altra l'any següent³¹. Les autèntiques o documents que autenticaven les relíquies són a l'Arxiu Parroquial de Calonge, però els reliquiariis es van perdre el 1936. En un inventari de l'Arxiu Parroquial no datat però anterior al 1936, es parla d'una *Vera Cruz de plata* i d'una *Vera Cruz de bronze* fent referència als metalls

27. AYMAR i RAGOLTA, Jaume (2001). "La cellera de Sant Martí de Calonge i la consagració del 1423". *Estudis del Baix Empordà*, 20 (2001), p. 59.

28. CANER, P. *La Vall de Calonge*, 133.

29. AYMAR i RAGOLTA, Jaume (1981). "L'església parroquial de Sant Martí de Calonge". *Estudis sobre temes del Baix Empordà*, 1 (1981), p. 51.

30. ADG. G-176-02382.

31. ADG G-177-02386.

amb els quals estaven fets els reliquiaris. Potser aquesta vera creu de plata era la mateixa que va trobar amagada els anys vint del segle passat mossèn Josep Esparch sota un armari de la rectoria del carrer Major, juntament amb d'altres peces notables d'orfebreria que hi degueren ser amagades per por a una revolta³².

EL BENEFICI DEL SANT CRIST

Antigament a l'Església cada ofici estava dotat d'un benefici. El benefici és el dret que l'Església concedia a un clergue en virtut d'un títol permanent de percebre certa porció de rendes eclesiàstiques annexes a un ofici espiritual, amb l'obligació de prestar els serveis prescrits pels cànons, d'ús o la fundació. El sistema benefICIAL ha estat d'una importància cabdal a l'Església fins l'actual Codi del Dret Canònic. Doncs bé, el benefici del Sant Crist fou fundat a l'església de Sant Martí, l'11 de juny del 1596, pel prevere Antoni Prats, el qual va demanar-ne l'admissió que li fou concedida pels curats el 27 de setembre d'aquell mateix any, segons consta a la notaria de Calonge. Però aquesta admissió mai no va tenir lloc, ni el que l'obtenia va residir com a admès. I tot i que el 14 de maig de 1610 fou dictada sentència contrària pels rectors de Calonge, aquests apel·laren al Tribunal de la Rota i l'alta instància va revocar la sentència³³. És congruent de pensar que aquest benefici estava vinculat a una capella on hi havia la creu amb el crucificat amb un altar. De fet ja a la visita pastoral de l'any 1632 se cita un *altar St Crucifixi*³⁴.

EL SANT CRIST GROS

Consta documentalment que el 13 de gener de 1613 va arribar a Calonge la nova imatge del Sant Crist Gros. Si el document parla de nova és que naturalment abans en devia existir una altra. Aquesta talla era obra del mestre Henrich de Girona, que va ésser encarregada essent obrers de "la Sang de Jesucrist" el Dr. Joan Martorià, sagristà, Pau Casas i Antic Bou que sortiren a rebre-la. Fou beneïda pel bisbe. Creiem que aquesta fou la imatge que va subsistir fins al 1936 a la capella fonda de l'església parroquial³⁵. Aquesta capella

32. AYMAR, J. "L'església parroquial...", n. 14, p. 58.

33. APC. *Consueta Parroquial*, fol. 3.

34. ADG. Visita Pastoral Manrique, n. 93.

35. Cf. AYMAR, J. (2010). *Els Secrets de Sa Bardissa*, nota. 190. Vegeu també MARTÍN, G. "Crònica dels miracles del Sant Crist de Palamós", *Revista del Baix Empordà*, 29 (2010), p. 44-49.

Fig. 4. Altar del Sant Crist en l'actualitat. Fotografia: A. Guillén.

era de planta en forma de creu llatina, amb un petit creuer format per dos enfondits a banda i banda, coberta amb una volta de mig canó i llunetes que recolza en una cornisa decorada amb medallons fets en guix. En el mur del fons de la capella, en una fornícula, hi havia la imatge del Sant Crist mort, una talla molt bonica feta, se-

gons tradició, amb fusta de cirerer³⁶. La creu era negra, tornejada i amb aplics daurats. El Divendres Sant es posava ajaguda damunt d'un coixí vermell sobre els graons de l'altar major per ser venerada pels fidels. A ambdós costats de la imatge hi havia uns fanals i sota el Sant Crist hi havia unes grades amb el Sagrari³⁷. El Llibre de la Consueta explica que “en lo temps de passions, los dies de vespres ferials se fa la adoració de la creu, *ut solet fieri*”³⁸.

La primera imatge que va tornar a entrar a l'església de Sant Martí després de la guerra i la conseqüent destrucció del mobiliari litúrgic va ser la del Sant Crist, que fou beneïda el 12 de novembre de 1939, segon dia de la festa major. Havia estat tallada a la Casa Rius de Barcelona, reproduint el *Cristo de la Agonía* de Limpias, a Cantàbria. Era regal de Lluïsa Domènech, vídua Duran. De primer va ser dipositada a l'antic convent de les Germanes Carmelites i, des d'allí, pel carrer Major fou portada en processó a l'església parroquial on va entrar solemnement mentre cantava un cor d'homes i de noies dirigit per Mn. Albert Vidal. Hi hagué ofici i sermó³⁹. Es va col·locar a la primera capella entrant a la dreta, on encara roman. El *Via Crucis* amb aquesta creu i els seus portants es va celebrar pels carrers de Calonge fins a temps recents.

Era preceptiu també que cada altar tingués el seu propi crucifix sobre les grades acompanyat de sengles canelobres. La majoria es van perdre per la guerra i van ser reposats després.

També a l'església de Sant Antoni hi havia una imatge del Sant Crist gros en una capella lateral que fou destruïda durant la guerra civil.

Un altre Sant Crist és el que presideix la capella del cementiri nou.

LA CREU DELS IMPROPERIS

Dins l'església parroquial de Sant Martí i a l'altar de la Mare de Déu dels Dolors que ocupava la segona capella entrant a mà esquerra i darrera la imatge, hi havia pintada si més no des del 1734 i fins

36. Testimoni oral del pare de Pere Caner.

37. Cf. AYMAR, J. “L'església parroquial...”, 64-65.

38. APC. Llibre de la Consueta. Aquesta imatge fou profanada i cremada el juliol del 1936 com la resta de mobiliari de l'església: segons testimonis presencials, un home intentava arrencar-la: li havia lligat una corda i mentre estirava anava cridant: “baixa, baixa!” La imatge finalment va cedir, però, en caure, amb el braç va damnar un ull d'aquell iconoclasta. D'aquella imatge, no en conservem cap testimoni fotogràfic.

39. Cf. AYMAR, J. *Op. cit.*, 75.

al 1936 l'anomenada "creu dels impropers"⁴⁰. Els impropers són els atributs de la passió: el mantell de la verònica, la corona d'espines, els claus, el martell, les tenalles, la columna de la flagel·lació, les escales del davallament, etc.

ELS VIA CRUCIS

A Sant Martí de Calonge conservem dos *Via Crucis*. L'un era format per catorze quadres amb gravats amb les diverses estacions de la passió i mort de Jesucrist, emmarcats en fusta que es penjaven pels carrers els anys de la postguerra. Un altre *Via Crucis*, de fusta i pasta, fet a la casa Mató d'Olot, fou penjat a l'interior de l'església de Sant Martí en temps de mossèn Joan Bosch i Riera el 1941⁴¹. Fou pagat pel Sr. Roura.

A l'església de Sant Martí hi havia dues creus de ferro forjat, ambdues dalt d'un penell. L'una coronava el campanar i l'altra, la façana principal. La del campanar avui ha desaparegut i la de la façana la van fer caure en temps de la guerra civil i fou substituïda posteriorment per una creu de forja sense penell. A l'església de Sant Antoni, damunt de la façana hi havia també una alterosa creu que van fer caure igualment durant la guerra i després va ser substituïda per una altra de més senzilla. La creu que coronava la façana de la capella de les Germanes Carmelites de la Caritat, al carrer major de Calonge, va ser destruïda també el 1936 i mai més no s'ha restaurat.

Totes aquestes dades i d'altres que es poden recollir ens parlen de l'univers simbòlic de la creu, un instrument de suplici que des de la crucifixió de Jesucrist va esdevenir signe de salvació per als cristians.

40. AYMAR, J. *L'església parroquial de Sant Martí de Calonge*, 68.

41. APC. Instància: *Expone: se ha proyectado para esta parroquia la adquisición de un "Via Crucis" de la casa Mató de Olot, cuyos 14 misterios miden 85x50 cm. con relieves de madera artificial y marcos de madera natural y que a su juicio el citado "Via Crucis" armonizará con el templo y con el estilo del altar recientemente colocado (...). Calonge 27 de noviembre de 1941. Juan Bosch Riera. Regente.* És idèntic al que es troba a l'església de Sant Cebrià de Tiana (Maresme).

Sigles:

ADG: Arxiu Diocesà de Girona

AMC: Arxiu Municipal de Calonge

APC: Arxiu Parroquial de Calonge